

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
професора кафедри теорії та історії держави і права навчально-наукового
інституту права Державного податкового університету**

Шевченка Анатолія Євгенійовича

**на дисертацію Горбаченко Олександри Володимирівни на тему
«Теоретичні засади інституційного забезпечення зовнішніх функцій
держави: порівняльно-правовий аналіз досвіду України та Угорщини»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 08
«Право» зі спеціальності 081 «Право»**

Актуальність теми дисертації. В сьогоденнішніх реаліях важливого значення набуває дослідження зовнішніх функцій, яке першочергово має велике значення для України, оскільки забезпечує її міжнародну співпрацю з іншими державами, особливо у часи повномасштабної війни. Та головне є необхідним для дипломатичного розвитку України в умовах сучасного глобалізованого світу та протидії воєнним злочинам східного країни-сусіда. Дослідження зовнішніх функцій в контексті порівняльно-правового аналізу досвіду України та Угорщини має важливе практичне значення для подальшого розвитку людської спільноти в усьому світі, для реформування національного законодавства, а також для покращення практичної діяльності уповноважених суб'єктів у цій сфері.

Не викликає жодних сумнівів, що більшість сучасних викликів стосуються саме питання безпеки та мирного співіснування в межах визначених географічних кордонів. Виходячи з цього, дослідження сфери функціонування держави займає своє провідне місце у теорії та практиці державотворення, адже реалізація державою своїх завдань та цілей не можлива без впливу на суспільні відносини. Дослідження питання інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави на основі порівняльно-правового аналізу досвіду України та Угорщини є синтезом внутрішнього розвитку держави та зовнішнього середовища в системі міжнародних відносин. Дисертацією досліджено, що зовнішні функції держави не є сталими та спрямовані на задоволення потреб суспільства, що виникають на переломних етапах історичного розвитку. Ці функції держави органічно пов'язані з національною ідентичністю, системою цінностей, цілями держави, а також національною безпекою.

В силу відсутності на міжнародній арені аналогів Європейського Союзу та НАТО виникає необхідність української інтеграції для збереження своєї територіальної цілісності та сталої міжнародної співпраці. Дисертаційне дослідження показує об'єми необхідних реформ у правовій царині щодо опрацювання та адаптації європейських норм до чинного законодавства України.

За свої етапи інтеграції Угорщина пододала усі виклики, успішно пройшовши через важливі етапи трансформацій у своєму розвитку з напрямків європейської інтеграції, енергетичної безпеки та зовнішньої політики. Такий досвід безумовно може бути надзвичайно корисним для України в процесі її європейських і міжнародних прагнень, а проведення порівняльно-правового аналізу є підходящим способом такого запозичення.

Таким чином, представлене дисертаційне дослідження відзначається своєю актуальністю та практичною затребуваністю.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Спрямованість дисертаційного дослідження Горбаченко О.В. підпорядкована чітко визначеній меті, конкретизованій у низці дослідницьких завдань. Логіка дослідження відображена у його структурі та розгортається через послідовне та методологічно вивірене здійснення огляду теоретичних засад інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави через порівняльно-правовий аналіз досвіду України та Угорщини. Викладений матеріал комплексно розкриває проблематику дослідження. Дисертанткою чітко виокремлені об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження. Об'єктом дослідження виступили суспільні відносини, що виникають у сфері забезпечення зовнішньої функції держави, а предметом дослідження – питання теоретичних засад інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави шляхом здійснення порівняльно-правового аналізу досвіду України та Угорщини. Метою даної дисертації стало обґрунтування основних положень інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави на основі аналізу досвіду України та Угорщини, а поставлену мету було конкретизовано наступними завданнями: проаналізувати стан дослідження проблематики інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави та виокремити методологічну основу наукового

дослідження його теоретико-правових аспектів; дослідити генезу зовнішніх функцій держави на різних етапах історичного розвитку держави і права; охарактеризувати становлення і розвиток зовнішньої функції в Угорщині; дослідити й обґрунтувати поняття, зміст та складові елементи системи інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави – Угорщини та України; проаналізувати структуру зовнішніх функцій держави Угорщини і України та зосередити увагу на їх відмінностях; розглянути моделі інституційного забезпечення зовнішніх функцій України та Угорщини в контексті конституційно-правових підходів; сформулювати основні концептуальні положення щодо механізму реалізації зовнішніх функцій в Україні, Угорщині та країнах ЄС; на основі проведеного аналізу, з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду, розробити теоретичні висновки, визначити головні напрями удосконалення законодавства України з метою підвищення ефективності зовнішніх функцій держави в умовах євроінтеграції.

Дисертаційне дослідження Горбаченко О.В. характеризується своїм системним підходом, а усі підрозділи дисертації пов'язані між собою таким чином, що кожен наступний є логічним продовженням попереднього. Схвального відгуку заслуговує і використання Горбаченко О.В. широкої джерельної бази за темою дисертаційного дослідження, де список використаних джерел налічує 296 найменувань. Необхідно відмітити, що заявлені висновки та пропозиції характеризуються своєю практичністю та можуть бути використані при підготовці підручників та навчальних посібників з дисциплін «Теорія держави і права» та спецкурсів, які передбачають розгляд питань, пов'язаних із зовнішніми функціями держави.

Дане дисертаційне дослідження проведено в межах науково-дослідної теми кафедри теорії та історії держави і права Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» – «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав людини та дитини в умовах розбудови правової, демократичної, соціально-орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0118U001384).

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів.

Дисертаційне дослідження Горбаченко О.В. містить авторські висновки та пропозиції, які формують наукову новизну. Після ознайомлення зі змістом даної дисертації можна стверджувати, що сформовані у вступі мета та завдання досягнуті. А наукова новизна одержаних результатів дослідження виявляється у наступних положеннях, які відображають особистий внесок дисертантки у досліджувану проблематику, а саме: вперше аргументовано потребу в дослідженні проблематики інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави в умовах євроінтеграційного курсу України через порівняльно-правовий аналіз досвіду України та Угорщини, яка обумовлена можливістю виявити сильні та слабкі сторони в їх функціонуванні, а також розробити теоретичні висновки, визначити головні напрями удосконалення законодавства України з метою підвищення ефективності зовнішніх функцій держави в умовах євроінтеграції; на основі системного підходу до дослідження генези зовнішніх функцій держави прослідковано динаміку її розвитку у наступні періоди: 1) 530 р. - початок IX ст.; 2) початок IX ст. - перша половина XVI ст.; 3) перша половина XVI ст. – середина XVII ст.; 4) середина XVII ст. - початок XX ст.; 5) початок XX ст. - 16 липня 1990 р.; 6) 16 липня 1990 р. – по теперішній час; у рамках компаративістського підходу до систематизації основних зовнішніх орієнтацій Угорщини пропонується визначити для України такі її ключові зовнішні напрямки: 1) просування національних інтересів, забезпечення безпеки та територіальної цілісності; 2) залучення інвестицій та формування сприятливого інформаційного простору; 3) розвиток співпраці з міжнародними партнерами, організаціями та громадськістю; 4) формування позитивного іміджу України на міжнародній арені; 5) інтеграційні процеси та співпраця з ЄС і НАТО; доведено, що основними проявами зовнішніх функцій, як в Україні, так і в Угорщині є: сутність і соціальне призначення держави; напрямки державної діяльності; основне спрямування державного впливу та його кінцева мета; методи, форми, способи, принципи та засоби реалізації зовнішніх функцій держави; взаємозв'язок практичної діяльності з поставленою метою; виокремлено моделі інституційного забезпечення зовнішніх функцій України та Угорщини в

контексті порівняльно-правових підходів. В Україні: правотворча модель діяльності Верховної Ради, правозастосовна модель діяльності Президента, оперативно-виконавча модель діяльності Прем'єр міністра та Кабінету міністрів; правоохоронна модель діяльності Міністерства закордонних справ. В Угорщині: правотворчо-представницька модель діяльності Парламенту (Національних зборів), виконавча модель діяльності Уряду та прем'єр-міністра, контрольно-виконавча модель діяльності Президента, право-підтримуюча діяльність Міністерства закордонних справ і торгівлі. Вказані моделі відображають специфіку функціонування інституцій у сфері зовнішньої політики обох країн та їх підходи до реалізації зовнішніх функцій. Було удосконалено: доктринальні підходи до розуміння категорії «функція» як поєднання трьох основних аспектів: діяльнісного, сутнісного та цільового, що дозволило глибше осмислити роль функцій у різних системах; наукові уявлення про зовнішні функції держави, як головні напрями діяльності держави, що розкривають її сутність, лежать у сфері її зовнішньої політики та зумовлені метою забезпечення найбільш сприятливих зовнішніх умов для існування й розвитку держави; підходи до напрямів вдосконалення нормативно-правової бази забезпечення зовнішньої функції держави на основі зарубіжного досвіду. Дістали подальшого розвитку положення щодо: еволюції зовнішніх функцій Угорщини в контексті історичних змін і нових викликів у глобальному середовищі; специфіки структури зовнішніх функцій в Україні та Угорщині, що залежить від історичних, політичних і соціальних контекстів; механізму реалізації зовнішніх функцій в Україні, Угорщині та країнах ЄС, який базується на комплексному підході, що враховує: політичний контекст, міжнародні зобов'язання та внутрішню організацію. Це дозволяє кожній країні адаптувати свою зовнішню політику до змінюваних умов та викликів на міжнародній арені.

Таким чином, досягнуті результати дисертаційного дослідження Горбаченко О.В., що винесені на захист, є достатньо обґрунтованими та відзначаються належним ступенем наукової новизни і практичної значущості.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні положення дисертаційного дослідження знайшли своє

відображення у 25 наукових працях, 11 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, 2 статті – у закордонних виданнях, що додатково відображають наукові результати дослідження, а також 12 публікацій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 зі внесеними змінами Постановою КМУ від 03.05.2024 року № 507.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист отримано завдяки використанню сукупності загально-філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Такий підхід є підтвердженням про наявність високого рівня виконання поставленого завдання та оволодіння здобувачкою методології наукового дослідження, з урахуванням мети та завдань, об'єкта та предмета дослідження. Відтак, при з'ясуванні еволюційних домінант розвитку зовнішніх функцій (підрозділи 1.2, 1.3) використовувався історичний метод; при формуванні понятійно-категоріального апарату (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2) було використано методи абстрагування, аналізу та синтезу, узагальнення, індукції, дедукції; при формуванні концептуального підходу до виокремлення моделей інституційного забезпечення (підрозділи 2.3, 2.4) використалися методи порівняльно-правовий, формально-юридичний; при оцінюванні особливостей механізму реалізації зовнішніх функцій (підрозділ 3.1) мало місце використання методу статистичного аналізу; при висвітленні проблем і перспектив удосконалення законодавства (підрозділи 3.2, 3.3) використано цілісно-орієнтований та програмно-цільовий методи та метод ситуаційного аналізу.

Використання в ході дисертаційного дослідження зазначених методів здійснювалося логічно, послідовно та обґрунтовано, що свідчить про оволодіння дисертанткою методології наукового дослідження.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Після ознайомлення зі змістом дисертаційного дослідження та наукових публікацій,

можна засвідчити про достатній рівень компетентності дисертантки у ключових питаннях обраної теми, про обґрунтованість її підходів до визначення мети, завдань, об'єкта, предмета, структури та методів дослідження. Необхідно також відмітити, що отримані результати дослідження розширюють і доповнюють теоретичні і наукові аспекти дослідження, а практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальшого здійснення наукових розробок проблемних питань, присвячених забезпеченню зовнішньої функції держави;

- у правотворчості – для підготовки проектів нормативних актів у сфері визначення зовнішніх орієнтирів Української держави;

- у правозастосовній діяльності – для вдосконалення практичної діяльності органів публічної влади щодо реалізації зовнішньої функції держави;

- у навчальному процесі – при підготовці підручників та навчальних посібників з дисциплін «Теорія держави і права», різноманітних спецкурсів, які передбачають розгляд питань, пов'язаних із забезпеченням зовнішньої функції держави.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення.

Дисертація Горбаченко О.В. на тему: «Теоретичні засади інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави: порівняльно-правовий аналіз досвіду України та Угорщини» є цілісним та завершеним науковим дослідженням, а її логічно побудована структура послугувала розкриттю теми та виконанню поставлених завдань. Оформлення дисертаційного дослідження виконано у відповідності до Вимог оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 року № 40.

Дисертаційне дослідження складається з анотації, списку публікацій здобувача за темою дисертації, змісту, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Загальний обсяг дисертації становить 241 сторінку, з них основний текст займає 183 сторінки. Список використаних джерел складається з 296 найменувань і займає 31 сторінку.

Анотація дисертації відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувача, у яких висвітлено основні результати дисертаційного дослідження. Анотація відповідає встановленим вимогам та є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертації, в якій представлені основні результати дослідження, наукова новизна та практичне значення, що дає повне уявлення про виконане дисертанткою дослідження.

Зауваження та дискусійні положення щодо оформлення та змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Горбаченко О.В., вважаємо за необхідне висловити свої міркування щодо окремих дискусійних моментів.

1. У процесі дослідження поняття та змісту правової системи інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави – Угорщини та України, автор стверджує, що інституційне забезпечення зовнішніх функцій є законодавчо визначеним алгоритмом дій та компетенцією відповідного органу та осіб щодо реалізації передбачених законом функцій (с. 91). Дисертантка зазначає, що зміст інституційної діяльності обох держав є схожим, оскільки обидві є демократичними республіками, однак не можна вважати їх ідентичними, оскільки рівень розвитку цих держав є абсолютно протилежним. Під час публічного захисту слід було б обґрунтувати свою позицію з цього питання.

2. Розглядаючи доктринальні підходи до розуміння категорій «функція», «зовнішня функція», критерії для їх класифікації (підрозділ 1.1.), вважаємо, що в ході дисертаційного дослідження, дисертантці варто було б дослідити самостійні ознаки зовнішніх функцій держави, визначення яких становить основу поняття «зовнішні функції». Тому під час наукової дискусії було б доцільно почути аргументи з цього питання.

3. У дисертаційному дослідженні здійснюється порівняльно-правовий аналіз досвіду реалізації зовнішніх функцій в Україні та Угорщині. Було б цікаво почути, які саме ключові етапи трансформації в контексті зовнішньої діяльності Угорщини можна виокремити, оскільки в процесі проведеного дослідження цей аспект не був чітко виокремлений.

4. Серед положень наукової новизни отриманих результатів зазначено, що дисертанткою удосконалено підходи до напрямів вдосконалення нормативно-правової бази забезпечення зовнішньої функції держави на основі зарубіжного досвід. Однак конкретні пропозиції з цього питання в роботі не наведено. У зв'язку з цим, під час публічного захисту було б корисно почути додаткову аргументацію стосовно висловленої пропозиції.

Слід наголосити, що висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Горбаченко О.В. та не знижують рівень наукової та практичної значущості дисертації. Мета висловлених зауважень носить рекомендаційний характер та спрямована на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. В ході ознайомлення зі змістом дисертації та наукових публікацій Горбаченко О.В. фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Усі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені належним чином. Дисертація Горбаченко О.В. є самостійним, розгорнутим дослідженням, результати якого становлять оригінальний внесок у сферу права та оприлюднені у відповідних фахових публікаціях. Дисертацію написано державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці. Представлена на здобуття ступеня доктора філософії дисертація Горбаченко Олександри Володимирівни на тему: «Теоретичні засади інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави: порівняльно-правовий аналіз досвіду України та Угорщини» є завершеною і самостійною науковою працею, яка виходячи з актуальності теми, огляду її новизни та обґрунтованості наукових результатів має практичне та теоретичне значення, і повноцінно відображена в наукових

публікаціях, що повністю відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, наказу МОН України №40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року №44), а її авторка – Горбаченко Олександра Володимирівна, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор
професор кафедри теорії та історії держави і права
навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету**

Анатолій ШЕВЧЕНКО

Державний податковий університет	
Підпис <i>Анатолій Шевченко</i>	Засвідчую:
<i>Анатолій Шевченко</i>	Учений секретар
20	р.